

LISZT FERENC HÁROM KIADATLAN LEVELE MOSONYI MIHÁLYHOZ.

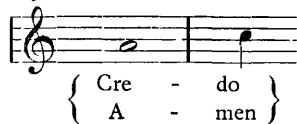
(A Múzeum Zenei Gyűjteményének legújabb gyarapodásából.)

MOSONYI Mihályról a mai zenész vagy zenebarát alig tud valamit, pedig megérdemli, hogy foglalkozzanak vele. Erre kettős jogcíme van. Az egyik az, hogy jó muzsikus, a másik, hogy igaz magyar ember volt. Jó muzsikus, ki úgyszólván maga emberségéből tanulta meg mesterségét, — hiszen TURÁNYI tanítása csak rövid ideig tartott — jó magyar pedig nem azért, mert történetesen magyarnak született, hanem szent meggyőződésből az. MOSONYI e nevet 1860-ban vette fel, mert születése szerint BRANDnak hívták.

LISZT 1856 augusztusában ismerkedett meg vele, az *Esztergomi Mise* előadásának idején, amelyen MOSONYI közreműködött. Zürichből, 1856 november 21-ikén ERKEL Ferenchez intézett levelében¹ LISZT az esztergomi misén közreműködötteknek köszönetét küldvén, üdvözöltette DOPPLERT és BRANDOT. Ez utóbbi alighanem ennek hatása alatt írt LISZTnek, ki 1857 április 29-én Weimarban kelt válaszában e meleghangú sorokkal kezdi levelét: «Először mint derék, adományokban gazdag és tehetséges zenészt ismertem meg, most barátként szerettem meg». A továbbiakban köszöni a küldött híreket s örül annak, hogy MOSONYI legközelebb befejezi operáját, melyet «legjobb meggyőződése szerint írt meg». «Bravo, BRAND! Sie sind mir ein braver, ehrlicher Kerl der unseren Oedenburger Comitát Ehre macht» — mondja elismeréssel, s a szomszédos mosonmegyei születésű BRANDOT bekebelezi Sopron megyébe! Bizony ennél a kitételnél nem az a fontos, hogy egy kis földrajzi tévedésről van szó, hanem az, hogy LISZT nem tud valakire nagyobb dicséretet mondani, mint azt, hogy az ő szülőföldről való. Meg is hívja MOSONYIT magához operájával együtt, hogy azt Weimarban elő-

¹ Ld. Isoz: Zenei kéziratok. I. k. 55—56 lap.

adathassa.¹ Nincs célja, hogy a levelet teljes egészében leírjam, átugrok egy részt, hogy az esztergomi miséről irottaknál vegyem fel újból az ismertetés fonalát. LISZT mielőtt munkáit kinyomatta volna, gyakran eszközölt bennük javításokat. Még vissza sem érkezett Weimarba, az esztergomi misének pesti, esztergomi és prágai előadásai után, máris foglalkozott a szükségeseeknek ítélt módosítások keresztülvitelével. Ennek első nyomát ERKEL Ferenchez Zürichből írt s már fent megemlített, november 21-iki levelében találjuk, hol a tervezett javítások hatását nem minden célzatosság nélkül így fejezi ki: «az előadás egy climaxig emelkedik, mely még FESTETICS Leót is együtténeklésre bírná», lévén tudniillik FESTETICS Leó az a «barát», ki az *Esztergomi Mise* előadásának legbuzgóbb ellenzője volt. Néhány nappal e levél után legkedvesebb rokonát, LISZT Eduárdot Szent-Gallenből (nov. 24-ikén) arról értesíti,² hogy «Karácsonyig elküldöm Neked misém legújabb másolatát. Úgy hiszem, hogy azt a legutóbbi reviziókor lényegesen megjavítottam, nevezetesen a Gloria zárófugájával, valamint az «et unam sanctam...» témájának az Ég felé irányuló emelkedésével.» HASLINGER Károly bécsi kiadónak a következő 1857-ik év első negyedében (január 12 és március 15-ike között)³ írt levelében is felemlíti a változtatásokat, melyeket tett, kiemelve a «Qui tollis peccata mundi» zenéjét a Glóriában, az ugyanott lévő zárófugát, a Credoban az «et unam sanctam catholicam» szóknál irottakat s így tovább, végül «a Credo főmotívumát a Dona nobis pacem végén, a két Kyrrievel és a Glóriával egyesítettem s most az egész mű a

-val végződik, annak jelképezésére, hogy az Isten által meghallgatott ima áldása a hegyeket megmozgató hitet erősíti meg».

¹ MOSONYI-nak PASQUE szövegére írt: *Kaiser Max auf der Martinswand* című 3 felvonásos romantikus operájáról van szó, melyet MOSONYI 1857 június 15-ikén fejezett be. E művet később kivitte Weimarba, hol meg is mutatta, de hazatérve félretette, hogy ettől az időtől kezdve csak magyar zenét írjon. E művéről az a hír volt elterjedve, hogy MOSONYI elégette. Ez örömnökre nem történt meg s a kézirat a Múzeum Zenei Osztályának tulajdona.

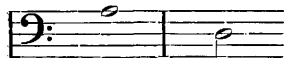
² La MARA: F. LISZTS Briefe. I. 244 lap. ³ U. a. VIII. köt. 129 lap.

Mosonyinak e kérdésről ezeket írja :

«Tisztelt Barátom valószínűleg meg lesz elégedve ama változtatásokkal, könnyítésekkel és pótlásokkal, melyeket Misém vezérkönyvének utolsó revíziója alkalmával abban tettem. A

-t jobban kiemeltem. A Gloria és Credo zárófugái nem a szokásos kaptafákra készültek.¹ Most az Ön tiszteletére a nagybögőkben önállóan lép jel az Agnus főmotívuma s az egészet a Credo motívuma zárja le

amivel úgy lélektanilag, mint zeneileg tel-

jesebb egységet igyekeztem elérni. A pesti előadáson, mely az össze-
sek között mindenképen a legjobb volt (köztünk mondván a prágai igen
fogyatékos volt, a kar kicsiny s a közreműködők közül sokan idege-
nül állottak a művel szemben), már éreztem, hogy a végén valami
hiányzik, de csak később, amikor a második másolat már elkészült,
akadtam rá arra, amire szükségem volt. Remélem, hogy szeptemberre
elkészül a partitúra, amelyet azután elvihet innen magával.»

Az *Esztergomi Mise* vezérkönyvét BACH miniszter rendeletéből a bécsi állami nyomdában szedett hangjegyekkel nyomtatták ki. Megjelent 1859-ben. Formája igen nagy ívrét 55 × 39 cm., úgy hogy gyakorlatilag teljesen használhatatlan hihetetlen nagysága miatt. Grafikai szempontból azonban hálásak lehetünk Lisztnak, hogy munkájával ily rendkívüli formájú kottanyomtatvány létesülését mozdította elő.

A Rózsavölgyi cég érezte, hogy tartozik magának azzal, hogy Liszt kiadói között méltó helyet foglaljon el, az *Esztergomi Misé*-nek négykezes zongorakivonatának kiadására határozta el magát s az átírás munkáját Mosonyi Mihály vállalta el. Amikor a munka egy részével elkészült, azt felülbírálás végett Lisztnak küldötte. A nyert válasz kizárólag e munkáról szólván, azt magyarul teljes egészében kell közölnöm. Ime :

¹ A «sind nicht aus dem üblichen Sechter gegossen» eredeti szöveget inkább értelme, mint szószerint akartam fordítani.

«Kedves és tisztelt Barátom!

Az Esztergomi Mise (Kyrie és Gloria) kitűnő feldolgozását őszinte örömmel azonnal kipróbáltam a zongorán. A Misét Berlinbe küldötték utánam, ahol BüLOW Hansnál három napig időztem. Ő a jobboldali részt játszotta, én a baloldalit. Ha ott lett volna, az előadással majd annyira meg lett volna elégedve, mint a zongorajátsszók az átirattal, amelyet mintaszerűnek és mesterinek kell mondanom. Egy ilyfajta partitúrát nem lehet értelmesebben, hívebben és hatóságosabban zongorára négykézre átírni, mint ahogy az Önnek sikerült. Meglátszik rajta, hogy szereti a művet s nagyra tartom, hogy azt egy oly képességű zeneszerző, mint Ön, ekkora figyelemmel és szimpátiával kezeli. Azt a néhány kis változtatást, amit legtöbbször a játék megkönnyítése végett két írónnal bejegyeztem, nem fogja rossz néven venni. A következő tételek átírásánál kérem járjon el egészen szabadon, minden szórszálhasogatás nélkül s ha a zongoraleletét úgy kívánja, a szólam helyét [magasságát] és a figurációt változtassa meg.

Remélem, a kótametszése nem lesz igen eltérő [jóságú t. i.] s DUNKL megfelelő kiadásról fog gondoskodni. Különösen kösse lelkére a szövegbetűknek gondos megválasztását, ne legyenek azok se nagyok, se kicsinyek s üssenek el az előadási jegyek (piano, crescendo stbi) betűitől. Átirata sok jelességéhez még a szöveg helyes elosztása is tartozik, a metsző ragaszkodjék pontosan kéziratához s egy jöttányit se térjen el tőle.

Kedves barátom, Ön nekem egy második miséről beszél. Teljes lélekkel fognék hozzá; anyagban nincsen hiány; csakhogy azt ismét Magyarország részére szeretném írni s így meg kell várnom, míg megfelelő alkalom nyílik erre, pontosabban mondva, míg barátságosan felszólítanak erre s az előadáshoz, úgy mint Esztergomban volt, a megfelelő előfeltételek meg lesznek. Most mindenekelőtt hat óra van szükségem, hogy a Krisztus Misztériumot befejezhessem.

Rómában október végével teljesen e munkába fogok elmerülni.

Még egyszer szíves baráti köszönetemet mindazon jóságért és szeretetért, amelyben részesíti

őszinte tisztelőjét

Liszt Ferencet.

Weimar, 1860. szeptember 24-én.

Az Ön Esztergomi Miséjének teljes kéziratát, kérem, küldje el Rómába, hová legkésőbbén október 20-án érkezem és állandóan ott maradok.»

Ismét két év telt el addig az időig, amelyből harmadik levélünk való. LISZT időközben befejezte a *Szent Erzsébet Legendáját*. Ez alkalomból újból eszébe jutott a hívséges és lelkes barát s Rómából november 10-én hétoldalas levelet írt neki. Az elmaradt 1862-es évjelzést a szerencsére kiírt laccímből meg lehet állapítani, miután a Via Felice-n 1863 június 18-ikáig lakott, amikor is újabb szállását a Monte-Mariora, Madonna del Rosario-ba tette át.¹

E levélre az adott alkalmat, hogy LISZT a legenda vezérkönyvét hat héttel azelőtt teljesen befejezvé, egy magyarázatot írt hozzá, amelyben Szent Erzsébet ünnepének hivatalos intonációját

és a 17-ik századi magyar egyházi éneket Szent Erzsébetről,

melyeket MOSONYI közölt volt vele, a forrás megjelölésével citálja. Ez az intonáció a *Legenda* főmotívuma és a MÁTRAYTÓL kapott egyházi ének, «Cantico de S. Elisabetha Hungariae Regis Filia» pedig a könyvrületesség műveinél, közvetlenül a Szent halála előtt, hangzik fel. LISZT felsorolja mindazokat, kiknek a függelékben köszönetet fog mondani. Ezek után egyenként leírja a mű részeit. A *Legenda* két és fél óra hosszát tart, tehát egy egész hangverseny időtartamát veszi igénybe. «Ha kívánságom teljesül, úgy ez a mű később az új magyar zeneirodalom integráns része lesz. Úgy vélem, a Hungaria c. szimfóniai költeményemmel válaszoltam VÖRÖSMARTYNAK. De,

¹ LA MARA: I. m. II. k. 41. és 46. l.

függetlenül attól, vajjon hamarosan megértik-e s elfogadják-e, még sok mondanivalóm van hátra, majd ha többé nem leszek e világon, a többi majd megjön. Ezt továbbdolgozás közben nyugodtan megvárhatom s virtuóz hırnevemért nyugodtan vezeklem azzal az ellen-szenvvel, amellyel zeneszerzői munkásságom találkozik. Tisztelt Barátom tudja, hogy én erről hogyan gondolkozom s Ön nem veszi rossz néven, ha én «magasabb céljaim» felé «visszatarthatatlanul törekszem...»

Megemlíti továbbá, hogy báró PRÓNAY meghívta: Jönne vissza Pestre. Ezidőszerint LISZTnek más kötelezettségei vannak. «De ami késik, el nem marad — írja levelében — az a főkérdés, hogy mily alkalommal, mily körülmények között megyek oda vissza. Személyi álláspontom e kérdésben nagyon előtérbe lép. Zenei munkásságom súlypontja már évek óta kompozícióimban van, amely munkát ezidőszerint legkényelmesebben és legjobban Rómában végezhetem el.» A weimari nagyherceggel szemben, ki őt eltávozásakor kamarásává tette meg, kötelezettségei vannak, amelyekre a nagyherceg leveleiben kedvesen emlékeztette, ezért, mihelyt Rómából elmegy, a nagyherceget keresi fel. «A jövő nyár folyamán néhány hetet Weimarban szándékszem tölteni s talán, ha éppen alkalmas (?), a Szent Erzsébet legendáját először a Wartburgban adatom elő.» A levél folyamán ismét visszatér pesti tartózkodására. Szerinte e kérdés 5—6 évvel korább lett volna elintézendő. LISZT úgy a virtuóz, mint a karmesteri pályát véglegesen befejezettnek kívánja tekinteni. «Lehetséges, hogy majd adódik valami, talán olyan feladat, mint amilyen az Esztergomi Mise volt s amivel ismét közeledhetem Magyarországhoz... Akkor örömmel fogok jönni s megígérem Önnek, hogy nem fogok rossz alkalmi holmit magammal hozni.»

Őt nappal e levél kelte után LISZT Eduárdnak is ír¹ e kérdésről, mondván: «Tudod, hogy a Szent Erzsébet Legendát befejeztem (partitúrája 200 lap s előadása 2¹/₂ óráig tart)», majd kissé tovább megemlíti PRÓNAY levelét s a kitérő választ, hozzátévén, hogy külső-

¹ LA MARA: I. m. II. köt. 32—33. lap.

séges dolgokhoz, mint amilyen a weimari kamaráskulcs, semmi kedve sincsen. «Lehet, hogy későbben egy megfelelő alkalom nyílik arra, hogy Magyarország részére valamit komponáljak. Az esztergomi mise precedensül szolgálhat arra, hogy pl. valamely különleges alkalomra, teszem egy Te Deum vagy ilyesmi megírását bízják reám. Ehhez legjobb tehetségemet latba vetném s csak ily módon tartom lehetőnek, hogy Magyarországra visszatérjek.» LISZT fel fogásában tehát ekkor is következetes volt. MOSONYIHOZ intézett levele befejezéseül kéri, küldje meg neki legújabb szerzeményeit, melyek neki kellemes és érdekes társaságot fognak római magányában nyújtani. «Tudja, hogy azokat nyitott füllel és kész rokonszenvvel fogadom». Az utóiratban még az elismerés koronáját nyújtja MOSONYINAK ily szókkal: «Miután kevesen vannak, kik partitúráimat elolvasni képesek és hajlandók, ritkán kínálok azokat. De ha tisztelt Barátomnak ily olvasmányhoz ideje lenne, örömmel küldöm el (BRENDÉL barátom útján Lipcséből) a Fauszt-Szimfónia és három legújabb szimfóniai költeményem vezérkönyvét».

ISOZ KÁLMÁN.